

Sárándi Tamás

A magyar lakosságot ért sérelmek és az MNSZ politikája

Bevezető

Ebben a tanulmányban az erdélyi magyarságot 1944 után ért sérelmeket igyekszem bemutatni – a teljesség igénye nélkül –, valamint a Magyar Népi Szövetség kísérleteit ezek felszámolására. Az általam használt elsődleges forrás újnak számít, mivel eddig – elsősorban Vincze Gábor kutatásaira gondolok – a Romániában tevékenykedő magyar misszió jelentéseit kutatták, e tanulmány anyagául viszont a kolozsvári levéltárban található dokumentumok szolgáltak. Míg eddig a szervezet egészéről beérkezett jelentéseket vették alapul, én a szervezet működését és politikájának hatékonyságát helyi szinten vizsgáltam. Emellett az anyag két okból is sajtószerű, egyrészt mivel a pártot saját anyagain keresztül vizsgálom – emiatt felmerül a probléma, hogy mennyire hiteles az így kialakítható kép –, másrészt az anyag korántsem teljes. Mindezeket figyelembe véve, amiatt is választottam ezt a három sérelmi kategóriát, mert a levéltárban erre vonatkozóan található a legteljesebb anyag. A tanulmányban az MNSZ Kolozs és Torda megyei szervezetének anyagát dolgozom fel. Ez a választás a forrásadottság mellett azért is fontos, mert bár a két megye szomszédos, a lakosság más-más tapasztalatot szerzett az 1940–44-es periódusban, mivel az 1940-es országhatár Kolozsvártól délre húzódott, vagyis Torda és környéke Románia része maradt továbbra is.

A továbbiakban – bevezetőképpen – egy rövid politikatörténeti áttekintést kívánok nyújtani, azonban mindig szem előtt tartva az MNSZ politikájának alakulását és a sérelmek megoldására tett kísérleteket.¹

Az 1944–1950 közötti periódus Romániában is az átmenet időszakának minősül, mivel ebben az időben zajlik le a kommunista hatalom kiépülése, és az RKP az addigi periférikus helyzetéből az ország egyetlen politikai pártjává női ki magát.

Azonban ez a viszonylag rövid időszak nem volt ennyire egyszínű és egyértelmű. Az, hogy Románia is a kommunista táborba fog beintegrálódni, csak a mai történész szemével látszik így. Ugyanis a periódus elején, 1944-ben még zajlott a világháború, amiben Románia is nagy vérvesztést szenvedett, ám 1944. szeptember 2-tól ismét érvényesült a gyakorlatban is az 1923-as alkotmány, és ennek megfelelően, többé-kevésbé működött a több-

pártrendszer. 1948-tól a gyakorlatban is egyre inkább megnyilvánult a párt-diktatúra, az 1950-es évek pedig már az ötéves terv jegyében zajlottak. Ezért ez a periódus belátásom szerint 3 részre tagolható: az első 1944. augusztus 23-tól – 1945. március 5-ig tart, amikor is a Román Kommunista Pártnak sikerült megszereznie a hatalmat, igaz, egyelőre csak koalíciós kormány keretében. A második szakasz 1945 márciusától – 1947 őszéig tartott, amikor nemcsak a román belpolitikai életben zajlottak le döntő események, hanem a világpolitikában is változások következtek be. A harmadik szakasznak pedig az 1947 és 1950 közötti évek tekinthetők, mivel ekkorra már egyértelművé vált, hogy Románia is integrálódott a Keleti-blokkba, s ettől kezdve az országban zajló események nagyban Moszkva akaratától függenek.²

Az *első szakasz* az 1944. augusztus 23-i eseményekkel kezdődik, amikor is egy „palotapuccsot”³ követően letartóztatták Románia addigi vezetőjét, Ion Antonescut, és a hatalmat ideiglenesen a király vette át. Mihály király még aznap este rádióbeszédben jelentette be, hogy az ország kilép a tengelyhatalmak táborából, és a szövetségesek oldalán folytatja a háborút.⁴

Azonban 1944. november 12-én Észak-Erdélyből kiutasították az oda visszatérő román közigazgatást, és a területen ideiglenesen szovjet katonai közigazgatást vezettek be. Mindennek következtében rövid ideig felmerült annak a reménye, hogy Bukarest mellett egy újabb hatalmi központ is megjelenhet Kolozsváron, ugyanis ebben az időben itt próbálkoztak egy, a bukaresti centralizációtól függetlenedni kívánó politika kialakításával. Ennek azonban hosszú távon semmi valószínűség nem volt, s csak az átmeneti periódusnak köszönhető.

A román politikai élet egyik központja ebben az időben továbbra is Bukarest. Itt zajlanak a legfontosabb események, amelyek hosszú távon meghatározzák az egész ország jövőjét. Az augusztus 23-át követő napokban azonnal megindult az RKP újjászerveződése.⁵ A párt már az első napoktól kezdve kinyilvánította, hogy célja a hatalom megszerzése. Az ország területét megszálló Vörös Hadsereg támogatását kihasználva, a párt országos szervezkedő kampányba kezdett, és rövid időn belül megsokszorozta tagjainak számát.⁶ Ennek köszönhetően a kommunisták már az első kormányba bekerültek.⁷

Az ebben a periódusban működő kormányok jellemzői, hogy mindegyik koalíciós kormány. A koalícióban 4 párt vett részt: a 2 történelmi párt – a Nemzeti Liberális Párt (NLP) és a Nemzeti Paraszt Párt (NPP) –, illetve a 2 baloldali párt – a Román Szociáldemokrata Párt (RSZDP) és a Román Kommunista Párt (RKP). Azonban ezek mindegyike kezdetben csak egy-egy tárcát birtokolt, s nem is a legfontosabb tárcákat. Ugyanis ebben az átmeneti időszakban a kormányfő és a miniszterek legnagyobb része a hadsereg vezérkarából került ki.

A román belpolitikai élet másik központja ebben az időben Kolozsvár, mivel az átmeneti időszakban itt próbáltak külön utat szabni Erdélynek. A tordai csata után, 1944. október 11-én vonulnak be a szovjet és a román csapatok Kolozsvárra. Ezt követően a román közigazgatás utasítást kap, hogy térjen vissza a városba. Azonban a városban csak pár napot tartózkodnak az oda beérkező román katonai és rendőralakulatok, mert a helyi szovjet parancsnok utasítására ki kell vonulniuk onnan.⁸ Egy hónap múlva, 1944. november 12-én egész Észak-Erdélyből kiutasítják a román közigazgatást.⁹

Központi közigazgatás hiányában a közigazgatást helyi erőkből szervezték meg. A szovjet hadsereg azonban csak baloldali pártok megalakulását engedélyezte. Így a román pártok mellett megjelentek a baloldali beállítottságú kisebbségi pártok. 1944 októberében bontott zászlót Brassóban az MNSZ, ami az erdélyi magyarságot akarta integrálni, majd az év végén a Demokratikus Zsidó Népközösség, ami a zsidó lakosságot igyekezett tömöríteni.¹⁰

Ebben a periódusban a megszervezendő közigazgatás a helyi érdekek figyelembevételével, a korábbiaktól messzemenően nagyobb közigazgatási autonómiát élvezve próbálta megoldani a felmerülő problémákat. Itt elsősorban a közigazgatási és az ellátási problémákra gondolunk, amelyeket a rossz közlekedési viszonyok miatt külön próbáltak megoldani a megyék. Ezzel párhuzamosan politikai téren is felmerült a közigazgatási különállás lehetősége, és tervek szintjén megjelent egy esetleges autonóm Észak-Erdély létrehozása.

Mindezekkel párhuzamosan a világháború, illetve az impériumváltás következtében a magyar lakosságot több sérelem is érte. A sérelmek egy része a visszatérő román önkéntesek által elkövetett atrocitások miatt, másik része a román kormány intézkedései miatt következett be. Azonban ebben az első szakaszban még inkább a háborús pusztítások és az atrocitások miatti veszteségek voltak a döntőbbek. Az RKP aktivizálódásával párhuzamosan az MNSZ is zászlót bontott,¹¹ s mint a magyarság érdekvédelmi szervétől, a magyar lakosság elsősorban a sérelmek orvoslását várta.

1944. augusztus 23. azonban nemcsak politikatörténeti, hanem a kisebbségi kérdés szempontjából is fontos. 1944 őszén ugyanis a román politikai elit folytatni akarja az addigi kisebbségpolitikát, amelynek lényege, hogy a kisebbségi kérdés elsősorban belpolitikai kérdés, s ennek megfelelően is kezelik. Mindehhez azonban hozzájárulnak a háborús események is, és emiatt a kezdeti időben – 1944 őszén – biztonságpolitikai kérdésnek tekintik elsősorban.¹² Viszont a román közigazgatás kiutasításával egyértelművé válik, hogy többé nem lehet csupán belpolitikai kérdésként kezelni a kisebbségi ügyet, s emiatt – hacsak taktikai okokból is – a román álláspontban is válto-

zás következik be.¹³ Ám mindezek mellett az RKP, és annak szövetségese, az MNSZ másképp látták a kérdést. Míg az RKP részére mindez csak állami és pártszervezeti kérdést jelentett – elsősorban a magyarok felülreprezentáltságának köszönhetően az RKP-ban –, addig az MNSZ-nek ezek emellett gazdasági és kulturális kérdésként is jelentkeztek. A fenti okokból kifolyólag is ellentét alakult ki a két párt között, mivel az MNSZ a kezdeti években elsődleges céljának tekintette a magyarságot ért sérelmek orvoslását. Azonban a legfontosabb sérelmek – földreform, CASBI – gazdasági kérdések voltak, ezt pedig az RKP nem tekintette kisebbségi kérdésnek, és nem is szeretne volna, ha azzá válna. Az RKP ellenállása miatt rövid időn belül kiderült, hogy az MNSZ próbálkozásai eleve kudarcra vannak ítélve.

A *második szakasz* az 1945 márciusa és 1947 ősze közötti periódust foglalja magában. Ez az időszak a Groza-kormány kinevezésével kezdődött.¹⁴ Az MNSZ, mint az RKP szövetségese, üdvözölte a kormány kinevezését, s egyelőre csak a kormányon kívülről, de támogatta azt. A magyar kisebbséget ért sérelmek ebben az időben már a román kormány intézkedései miatt következtek be: például a CASBI, a földreform és az állampolgársági törvény miatt. Azonban ekkor még töretlen volt a lakosság bizalma az MNSZ-ben.¹⁵ Mindezt alátámasztotta az is, hogy ez a szakasz rendelkezett a legnagyobb lehetőséggel,¹⁶ ez volt a „nagy remények kora”.

A periódus kezdetén lehetőség mutatkozott arra, hogy az elért eredményeket¹⁷ – elsősorban Észak-Erdélyben – megőrizzék. Mindezt látszólag alátámasztotta a Groza kormány politikája is, aki belátta, hogy a békeszerződés aláírásáig Románia nem folytathatja korábbi kisebbségpolitikáját. A békeszerződés megkötéséig Groza arra törekedett, hogy semmilyen ok – főként kisebbségi konfliktus – ne zavarja meg a tárgyalásokat. Külpolitikai téren, Nyugat felé olyan propagandát folytatott, miszerint Románia határain belül is meg lehet oldani a kisebbségi kérdést, s ez egy olyan ország, ahol foglalkoznak a kisebbségekkel, és azok szívesen élnek a határain belül. Erre egyik legfőbb bizonyíték a Kolozsváron felállított magyar egyetem.¹⁸ Belpolitikai téren főleg az RKP-nak volt szüksége azon látszat fenntartására, hogy nemcsak megmaradhatnak az elért eredmények, hanem akár továbbiakat is elérhetnek. Ugyanis a szovjetek Észak-Erdélyt a baloldalnak adták vissza, létalapot teremtettek nekik, a történelmi pártokat viszont megfosztották ettől a lehetőségtől. Az ODA-n keresztül a választások után a kommunisták birtokolták a mandátumok többségét, viszont továbbra is egy kisebbséget képviseltek. Ezért fontos volt számukra az, hogy mielőbb növeljék népszerűségüket és tömegbizalmukat. Ehhez a magyar kisebbség támogatására volt szükségük. Mivel a magyar társadalom megmentőként tekintett a szovjet hadseregére, aki meg-

mentette a sovinszta román közigazgatástól, ezekben a hónapokban balra-tolódás figyelhető meg a magyar társadalomban.

A fentebb vázolt kedvező jelek ellenére a Groza-kormány kinevezésétől kezdve nemcsak az elért eredményeket számolták fel, hanem a sérelmek listáját újabbakkal is súlyosbították. Az, hogy az elért eredményeket nem azonnal számolták fel, annak volt köszönhető, hogy a kormány Észak-Erdély esetében kész tények elé volt állítva, s a látszat miatt ezeket nem szüntethette meg egy tollvonással.

A problémák súlyosbodása ellenére azonban az MNSZ nem támadhatta nyíltan a kormányt, mivel az RKP szövetségese volt. Ezért hamar kiderült hogy az MNSZ zsákutcába került, amennyiben a magyar lakosságot sújtó intézkedéseket a kormány intézkedései okozták, aminek az 1946-os választások óta az MNSZ is tagja. Azonban az MNSZ mindezek ellenére végig kitarzott a kormány mellett. A magyar lakosság körében, a problémák megoldatlansága miatt, csökkenni kezdett a népszerűsége, s többé nem tudta megközelíteni az 1945 végére elért népszerűséget. A sérelmek mellett azonban a párt legnagyobb válsága a marosvásárhelyi nyilatkozat miatt robbant ki, amikor is a párt legitimációs válságba került, mivel a magyar lakosság egy része elfordult tőle.¹⁹ Mindez jól megmutatkozik az 1946-os választásokon, ahol az MNSZ sokkal gyengébben szerepel, mint ahogy azt a vezetői korábban remélték. Így, a korszak végére a párt egyre kevésbé tudta ellátni érdekképviselési jellegét, ugyanakkor bebizonyosodott arra irányuló politikájának hibás volta is, hogy a magyarság összes szervezetét a vezetése alá vonja, ám ezek a párt hanyatlásával nem tudták továbbra is megőrizni önállóságukat, ennek beszédes példája a magyar szövetkezet beolvadása az INCOOP-ba.

A korszak *harmadik szakasza* az 1947–1950 közötti periódus. Ekkorra megváltoznak a nemzetközi viszonyok is. Kieleződött a hidegháborús konfliktus, a KOMINFORM megszervezésével Moszkva még inkább magához láncolta a kelet-európai kommunista pártokat, s ezáltal az általuk vezetett országokat is. Másrészt a belpolitikai helyzet is megváltozott elsősorban az 1947 februárjában aláírt párizsi békeszerződés következtében. Ezt követően a kormánynak, s ezáltal az RKP-nak sem volt már érdeke a látszólagos kisebbségbarát politika fenntartása. A megváltozott helyzetet tükrözi a már 1947. május 2-án megjelenő Luka László cikk, amelyben „elvtelen magyar egységgel” vádolja az MNSZ-t.

Mindezek következtében az MNSZ szerepe is megváltozik. Az RKP-nak a hatalom teljes kisajátítása után – ekkorra a történelmi pártokat már felszámolták, vezetőiket letartóztatták – már nem érdeke egy kisebbségi szervezet „támogatása és fenntartása”. A magyarságot ért sérelmek jelentős része továbbra

is megoldatlan maradt²⁰, ám az MNSZ már nem tudta, s egy idő után nem is akarta ellátni az érdekképviseleti szerepet. Ugyanis 1947 novemberében az MNSZ temesvári kongresszusán a párt szélsőbal szárnya – az úgynevezett Csákány-Czikó-Bányai csoport – teljesen megszerezte a párt vezetését, kiszorítva onnan a centrum-szárnyat képviselő Kurkó Gyárfást, a párt addigi vezetőjét, s létrehozta a párt alapszabályzatával ellentétes titkárságot is.

Az 1948-ban elfogadott új alkotmány a korszak betetőzése, amikor is kimondták, hogy Romániában a kisebbségi kérdés megoldódott. Ettől kezdve már nem a többség és a kisebbség közötti sérelem a meghatározó, hanem az osztályok közötti ellentét. Mindezt jól tükrözi az MNSZ 1948 augusztusában kiadott körlevele, amiben a még működő helyi szervezetekkel tudatták, hogy a párt már nem foglalkozik a sérelmek orvoslásával.²¹

Így ez a korszak már a párt diktatúra megszilárdulásáról, a kommunizmus kiépüléséről, illetve az osztályharc megindulásáról és kiéleződéséről szólt. A kommunizmus kiépülése együtt járt a gazdaság átalakításával, vagyis a kollektivizálással; az osztályharc kiéleződése pedig a klerikális reakció elleni kíméletlen küzdelemmel. 1949–1950-re az MNSZ teljesen elveszítette önálló jellegét, s az RKP egyik tömegszervezete lett. Helyi szervezetei ekkorra nagyrészt teljesen megszűntek, a párt aktivistái pedig az RKP utasításának megfelelően részt vettek a helyi papok megfigyelésében, illetve felügyeltek arra, hogy az egyházi testületek választásai osztályharcos szellemben történjenek. A magyar lakosságra vonatkozásában pusztán az maradt a feladata, hogy meggyőzze a magyar lakosságot a kollektív gazdaságokba való belépésre.

Sérelmek

A tanulmányban a magyarságot ért diszkriminatív intézkedésekkel foglalkozom. Ezek közül is a fontosabbakkal: a földreformmal, az állampolgárság kérdésével és a CASBI-ügyekkel.

A bevezetőből kiderült, hogy a sérelmek a román kormány intézkedéseinek tulajdoníthatóak, amelyeket a helyi közigazgatás ültetett gyakorlatba, illetve hajtott végre. Azonban a magyar lakosság hiába fordult jogorvoslás miatt a helyi közigazgatáshoz, illetve a bíróságokhoz, mivel ott csak elutasítást kapott, a legtöbbször formai, illetve eljárásbeli kifogásokra hivatkozva tagadták meg az ügyek kedvező elintézését. Ezért a magyar lakosság a magát anyaszervezetként meghatározó MNSZ-ben vélte felfedezni a jogorvoslat lehetőségét, ami a kezdeti időben fel is vállalta ezt a szerepet.²² Az MNSZ azonban a baloldali pártokhoz hasonlóan tömegpártként határozta meg magát, mely szerint politikáját a nagyszámú tagsággal igazolta. Az hamar nyilvánvalóvá vált

számára, hogy a nagyszámú párttagot megtartani, illetve növelni csak akkor lehet, ha a sérelmeket felvállalja, és igyekszik eljárni azok orvoslásáért. Mindez a párt felépítéséből egyértelműen kiderül, ugyanis a létrehozott bizottságok közül a legfontosabb a jogi és közigazgatási bizottság, ahová a panaszok beérkeztek, és a bizottság tagjai helyi szinten igyekeztek is orvosolni azokat.

Az MNSZ-ben az egyik törésvonal földrajzi, Észak- és Dél-Erdély között húzódik. Ez abból adódik, hogy 1940–1944 között Észak-Erdély Magyarországhoz tartozott, s az itt élő magyarok államalkotó nemzet részei voltak, és jogokkal rendelkeztek, míg a dél-erdélyiek, főleg ebben a négy évben, teljesen ki voltak szolgáltatva a román államhatalomnak. Ebből kifolyólag 1945 után másképp látták a nemzetiségi jogokat, s másképpen viszonyultak a sérelmekhez. Amit esetleg az észak-erdélyiek sérelemként fogtak fel, azt a dél-erdélyiek nem is kifogásolták.

Az egyik ilyen sérelem a nyelvhasznált kérdése volt. Míg az 1940–1944 közötti időszakban a magyar volt a hivatalos nyelv Észak-Erdélyben, s még a szovjet megszállás hónapjai alatt is lehetett használni, addig 1945 közepétől egyes hivatalokban már nem használható. Ez már az első gyűléseken felmerül mint sérelem, amikor a tagok kifogásolják, hogy a bíróságon nem fogadnak el csak román nyelvű beadványt.²³ Ugyanezt kifogásolja a megyei szervezet is az 1945. szeptember havi beszámolójában. Kifogásolják, hogy a csendőrségen és jegyzőségen nem fogadnak el magyar beadványt.²⁴ A falusi szervezetek még 1946-ban is ezt sérelmezik. 1946 januárjában az inaktelki szervezet elpanaszolta, hogy a megyétől a rendeletek csak románul érkeznek le, pedig a falu nagy többsége magyar.²⁵

Míg Kolozs megyében a nyelvhasználat miatt panaszkodnak a tagok, addig ez Torda megyében fel sem merül. Itt sokkal jobban megmaradt a román hivatalos nyelv dominanciája. Az MNSZ jegyzőkönyveiben a település nevét románul is megadták, de az sem ritka 1945-ben, hogy csak románul szerepelt. Ugyanez figyelhető meg a szervezet pecsétjein is; míg a Torda megyeiek kétnyelvűek, addig a Kolozs megyei szervezetek pecsétje kizárólag egynyelvű, magyar.²⁶

Egy másik sérelem, amely a Kolozs megyei magyarságot foglalkoztatja, a népbíróságok működése. Emiatt kéri, hogy az MNSZ erélyesen lépjen fel, mivel sokan gyengeséggel vádolják azt.²⁷

A másik sérelem, amivel a kolozsvári magyarság foglalkozik, a város esetleges kiűritése.²⁸ Ezzel nemcsak a kerületi szervezetek foglalkoztak, hanem 1945 októberében ebben az ügyben rendkívüli intéző bizottsági gyűlést is összehívtak. Az addigi lépéseket nem tartották kielégítőnek, emiatt úgy döntöttek, hogy küldöttséget menesztenek Grozához, és kéri a rendelet felfüggesztését.²⁹

Míg a Kolozs megyeieknek ilyen sérelmeik vannak, addig a Torda megyeieket a internáltak kérdése foglalkoztatja.³⁰ Gáll Mihály, a Torda megyei jogügyi bizottság vezetője szerint a megyéből mintegy 700 magyart internáltak, és statisztikák szerint a tábori körülmények miatt ezeknek 60%-a meghalt. Emiatt kéri azon hatóságok megbüntetését, akik ezt előidéztek azáltal, hogy ártatlan magyarokat katonaszökevényeknek minősítettek.³¹ A vidéki szervezeteknél is jelentkezik ez a kérdés, Magyarorszávon, az MNSZ alakuló gyűlésén az elnök szerint csak azért jelentek meg annyira kevesen, mert a férfiak nagy része még mindig lágerben van.³²

Ez a kérdés nem jelentkezik a Kolozs megyei szervezeteknél, viszont a megyei szervezet foglalkozik a dél-erdélyi menekültek kérdésével. Felszólították a Dél-Erdélyből odamenekülteket, hogy jelentkezzenek, hogy ezáltal tiszta képet kapjanak a helyzetről, és kollektív intézkedéssel próbálják elérni az ottmaradásukat, vagyis hogy az ügyeket ne egyenként vizsgálják.³³

Földreform

A századforduló Európájában Romániában volt a legegészségtelegebb a föld eloszlása. A törpebirtokosok a földtulajdonosok 95%-át tették ki, és csak az összes földbirtok 40%-át birtokolták. Ezzel szemben Erdélyben sokkal egészségesebb volt a megoszlás, itt is 30%-ot tett ki a nagybirtok, viszont jelentős része köztulajdon volt.³⁴

Kelet-Európa más államaihoz hasonlóan Romániában is földreformot hajtottak végre 1921-ben. Azonban a földreform egyben a kisebbség gazdasági meggyengítését is szolgálta, ugyanis míg a kisajátított föld 85%-a volt magyar kézben, addig csak 10%-a jutott vissza magyar tulajdonba. Az 1921-es földreform következtében a magyarság körében nőtt a törpebirtokosok és a kisbirtokosok aránya, a románok körében viszont csökkent.³⁵

Azonban az 1921-es földreformmal nem tekintették lezártnak a kérdést, főleg a parasztpárt szorgalmazta az újabb földosztást. 1944-ben, a frontátvonulás után a helyi parasztek spontán földosztásba kezdtek, amit a kormány később jóváhagyott.

Az MNSZ számára azonban különösen fontos a földkérdés, mivel a magyar lakosság döntő többsége falvakon élt, és jelentős százaléka érintett volt. A nagyszámú érintettség miatt a földkérdést „magyar kérdésként” is fel lehet fogni. Az MNSZ számára ugyanis a falu jelentette a legitimációs alapot.

1945. március 23-án jelent meg a Hivatalos Közlönyben a 187. számú törvény, a földbirtokrendezésről. A törvény szerint kisajátítják az 50 ha fölötti földbirtokokat. Ugyanakkor a törvény C. pontja szerint teljes egészé-

ben elkobzandók a földbirtokai mindazoknak, akik Romániával hadiállapotban álló országokba, illetve 1944. augusztus 23. után külföldre menekültek. A *D.* pont szerint el kell kobozni a „távollévők” (abszentisták) mezőgazdasági ingatlanait és ingóságait.³⁶ A törvény ugyanakkor azt is kimondta, hogy a vegyes lakosságú területeken a földosztó bizottság a nemzetiségi arányszámnak megfelelően alakuljon meg.

A földtörvény fentebb említett *C* és *D* pontja érintette legsúlyosabban a magyarságot, azonban nem egységesen, mivel a dél-erdélyi megyékből – esetünkben Torda megyéből – sokkal többen menekültek el, mint az észak-erdélyi megyékből. Észak-Erdélyből azok a személyek menekültek el a visszavonuló magyar közigazgatással, akik kompromittáltak magukat az új hatalommal szemben. Viszont Dél-Erdélyből már 1940-ben megindult a menekültáradat, s ez csak fokozódott az 1944-es frontátvonuláskor.³⁷

1945 második felében a Kolozs megyei MNSZ iratokban arról panaszkodnak, hogy a magyarok kimaradtak a földosztó bizottságból. Példaként Sármást hozzák fel, amely színmagyar település, még sincs egyetlen helyi magyar sem a bizottságban. A kolozsvári járási bizottságban pedig a legvadabb sovinizmus uralkodik. Az érintett magyaroktól mindenüket elveszik, és szó nélkül átadják a románoknak.³⁸ Torda megyéből is hasonló jelentéseket olvashatunk, de itt még súlyosabb a helyzet, mivel abszentizmus címén a kisemberektől is elveszik a földet.

Torda megyében mindezek miatt sokkal súlyosabb a földreformsérelm. A Kolozs megye bánffyhungyadi járásából például csak egy faluból említenek földreformsérelmet.³⁹ A legsúlyosabb a helyzet a borsai járásban, itt 10 faluról tesznek említést, ahol földreformsérelm van.⁴⁰ Ezzel szemben Torda megyében nehéz olyan települést találni, ahol ne lenne nemzetiségi diszkrimináció a helyi földreform során. 1946 elején arról számolnak be, hogy a földreformsérelmek elképzelhetetlenül nagyok, s annyira akutak, hogy ezeket helyi szinten már nem is lehet orvosolni. Az igényjogosultak nevéseképpen kis részét juttatták csak földhöz, és törpeparcellákat is elvettek magyar tulajdonosoktól.⁴¹

A helyi szinten felmerült vitás kérdéseket a járási, majd a megyei földosztó bizottsághoz lehetett utalni. Ezek azonban csak külön kérésre foglalkoznak a kérdéses ügygel, és a helyi bizottság két-három tagja is részt vett benne.⁴² Azonban itt is történtek visszasságok. 1945 decemberében a Torda megyei földosztó bizottság elnöke Iosif Stanciu bíró, aki egyben a Torda járási földosztó bizottság elnöke is. Vagyis harmadfokon ahhoz kell továbbítani az ügyet, aki másodfokon elutasította azt. Emiatt kezdeményezték a leváltását.⁴³

Kolozs megyében négy súlyos esetet említenek Kolozs, Visa, Kálya és Válaszút falvakban.⁴⁴ A földreformsérelm elsősorban amiatt történt ezekben a

falvakban, mert a magyarok kimaradtak a földosztó bizottságból. Azonban más esetek is előfordultak. Kolozson 1945 áprilisában alakul meg a földosztó bizottság. Az MNSZ jelen volt ezen, és magyar képviselők is bekerültek a bizottságba. A bizottság megalakulásakor a tagok megígérik, hogy a törvénynek megfelelően járnak el, és szétosztják Palló Sándor 253 holdját.⁴⁵ Áprilisban meg is történik a földosztás, ekkor 65 magyar kap földet. Azonban később visszaveszik a földet, és ősszel újra elosztják, ekkor Imre József bíró kihúzza a magyarokat a listáról, és csak 12 magyar kap összesen 18 hold földet. A faluban egyébként 166 igénylő van.⁴⁶ Válaszúton is panaszok voltak a földosztás miatt, ugyanis ebből kimaradtak a szegény lakosok. Emiatt külön vizsgálóbizottság utazott ki a faluba, és megállapította, hogy a földosztó bizottságban lévő románok és magyarok megegyeztek egymás között. A szegények emiatt maradtak ki. Ezért előbb új vezetőséget választanak a helyi szervezet élére, majd a földosztó bizottságot is újraválasztják. Ekkor a törvény irányelvének megfelelően szabják meg, hogy azok kapnak földet akik harcoltak a fronton, illetve a hadiözvegyek, valamint akiknek nincs három hold földjük, azt kiegészítik.⁴⁷

Az idő előrehaladtával az ügyek egyre inkább akuttá váltak, s a tagok egyre elégedetlenebbek voltak. Emiatt a tordai szervezet elnöke figyelmeztet, hogy nagyon lejáratták a szervezetet, ha a sérelmeket orvosolatlanul hagyják, csak arra hivatkozva, hogy a román nacionalizmust ne ingereljük a választások előtt. Tekintettel arra, hogy két hónap van hátra a választásokig, a lakosságot nem várakoztathatják meg, amíg az új kormány intézkedni fog. Ugyanis a sérelmek miatt rengeteget harcoltak, s már csak a végrehajtás hiányzik, s evvel nem várhatnak tovább, mivel az emberek elveszítik a bizalmukat az MNSZ-szel szemben.⁴⁸

A földreform-sérelmeket látva az MNSZ jogügyi bizottságai igyekeztek eljárni a sérelmes ügyekben, azonban nem sok eredménnyel. 1946 februárjában a jogügyi bizottság elnöke közölte, hogy 47 esetből 46-ban kedvezőtlenül döntött a fellebbviteli bizottság, s csak egy esetet ítélt meg kedvezően.⁴⁹ A következő ülésen közlik, hogy az újabban letárgyalt ügyek közül sem sikerült egyet sem kedvezően elintézniük. Emiatt javasolják, hogy a kirívó esetekről tájékoztassák a bukaresti irodát.⁵⁰ A következő ülésen, 1946 márciusában szintén teljes sikertelenségről számolnak be. Emiatt a jogügyi bizottság úgy dönt, többé nem vesz részt az üléseken, és megszakítja a kapcsolatot a helyi közigazgatás keretében megalakult fellebbviteli bizottsággal.⁵¹

Az MNSZ azonban nemcsak helyi szinten, hanem országos szinten is megpróbálta a sérelmeket orvosolni a törvény módosításának elérésével. Ennek érdekében 1946 közepéig 16 beadványt juttatnak el Bukarestbe.⁵² Azonban kevés eredményt érnek el. 1946 júniusában megjelenik a Hivatalos Köz-

lönyben az 1015. számú rendelet, amelyben leszögezik, hogy a vegyes lakosságú falvakban be kell tartani a nemzetiségi arányszámot. Ahol ez nem így történt, felül kell vizsgálni az igényjogosultak névsorát.⁵³ Azonban a gyakorlatban ez nem sokat változtat a korábban szétesztott földek arányán. 1946 szeptemberében ugyancsak a tordai jogi bizottság arról számol be, hogy kezdetben az 1015. számú rendelet szellemében zajlottak a tárgyalások, azonban később ismét a sovíniszta szellem kapott erőre, s emiatt megkérdőjeleződik, hogy érdemes-e folytatni a tárgyalásokat. A végrehajtó bizottság azonban utasítja őket, hogy továbbra is vegyenek részt a tárgyalásokon.⁵⁴

1947-re megváltoznak a viszonyok, az MNSZ politikáját egyre több bíráló érte, és részben a sérelmi politika miatt, részben pedig a belpolitikai, illetve a párton belül történt változások miatt felhagy az érdekvédelmi politikával. Emiatt a központ utasítja is a szervezeteket, hogy az egyéni problémákat ne továbbítsák. Az eddig megjelent szakirodalom el is fogadta, hogy az MNSZ 1947-ben végképp felhagyott a sérelmi politizálással.⁵⁵ Azonban az MNSZ-iratok nem erről tanúskodnak. Ugyanis a helyi szervezetek továbbra is igyekeztek megoldani a sérelmeket, és továbbra is küldenek fel sérelmi anyagokat a központnak, annak ellenére, hogy nemigen kapnak onnan válaszokat.

1948 februárjában az MNSZ-jelentések arról számolnak be, hogy a kolozsvári gazdasági bizottság eljárt a magyarpalatkai református egyház földjének ügyében és a tordaszentlászlói legelő ügyében.⁵⁶ Ugyanebben a hónapban jelentik, hogy a Pap örökösök ügyét felküldték a központnak, de onnan nem kaptak választ. Ennek ellenére hangsúlyozzák: „a Pap örökösök ügyében tett lépések a legkomolyabbak, gyors határozathozatalnak kell lennie, mert a legkirívóbb eset, orvoslása feltétlenül szükséges, s úgy a gazdasági bizottságunk, mint a megyei szervezetünk presztízskérdést csinál belőle”.⁵⁷ Annak ellenére, hogy a központtól nem kapnak választ, még áprilisban is küldenek fel iratokat.⁵⁸ Az adatokból kitűnik, hogy a helyi bizottság még 1948-ban is presztízskérdést csinál abból, hogy a sérelmeket orvosolják. Annak ellenére, hogy a központ már nem jár el ezekben, helyi szinten a végsőig foglalkoznak az ügyekkel, egész addig, amíg a helyi bizottságokat 1949-1950-ben át nem szervezik. Ettől kezdve tényleg „kiküszöbölődik” a sérelmi politizálás.

A fenti összefoglalóból kitűnik, hogy eltérő mértékben, de minden megyében volt földreform-sérellem. Ezt az MNSZ igyekezett orvosolni mind helyi, mind országos szinten, de kevés sikerrel. Helyi szinten azért nem sikerült, mert kimaradtak a bizottságokból, s a fellebbviteli bizottságokba is olyan románok kerültek be, akiknek nem volt érdekük földet osztani a magyaroknak. Országos szinten értek el eredményeket, azonban ezeket nem törvény-módosítás által, hanem csak rendeletekben tették közzé, vagy pedig a helyi

szerveknek adtak ki utasításokat. Ezt pedig könnyebb volt kijátszani vagy nem teljesíteni. Erről tanúskodik a magyarludasi eset is. A községben 1945-ben 738 hold földet osztottak ki, ebből 26 magyar igényjogosult kapott 1–1 hold földet. 1946 őszén egy 42 holdas román birtokot mintabirtokká nyilvánítottak, és így új földosztást hajtottak végre, amikor már csak 20 magyar igényjogosult kapott összesen 23,5 hold földet. A faluban 200 magyar igényjogosult volt, 30%-uk egyáltalán nem rendelkezett földdel. A kisajátított földekből 73 holdat román, 623 holdat pedig magyar tulajdonosoktól vettek el. Az államtitkár intézkedésére a főispán rendeletet bocsátott ki, amely szerint vissza kell adni a földet azoknak, akik 5 holdnál kisebb birtokkal rendelkeztek. Ez 93 magyar gazdát érintett. A románok ennek teljesítésére csak akkor lettek volna hajlandók, ha a rendelet megjelenik a Hivatalos Közlönyben. Ezért arra kérték az MNSZ országos központját, hogy sürgősen érje el, törvénymódosításban rendezzék az abszентizmus kérdését, s ha ezt nem tudja elérni, haladéktalanul forduljon a nemzetközi szervezetekhez.⁵⁹

Az egyre akutabbá váló ügyek miatt a tagok egyre inkább elveszítették bizalmukat a szervezettel szemben és elfordultak tőle. Kolozson például már 1946-ban 40 tag lépett ki, mivel nem kapott földet.⁶⁰

CASBI

Az erdélyi magyarságot érintő másik súlyos sérelem az úgynevezett CASBI-törvény volt.⁶¹ Ezt a törvényt a román–oros z fegyverszüneti egyezmény 8. pontjára hivatkozva hozták meg. A fegyverszünet 8. pontja kimondta, hogy zár alá kell venni a Románia területén tartózkodó ellenséges állampolgárok vagyonát, hogy ezeket ne lehessen tovább felhasználni a háború folytatása érdekében.⁶²

Hivatalosan 1945. február 10-én jelent meg a 91. számú törvény, amelyben felállították a CASBI intézményét.⁶³ Az intézmény feladata volt a Románia területén lévő vállalatok lefoglalása és leltárba vétele, hogy azt ne lehessen továbbra is felhasználni a háború folytatása érdekében. A vállalatok élére kinevezett felügyelők azonban sok esetben saját magántulajdonuknak tekintették azt, s igyekeztek megszerezni a részvényeket.

Bukarestben is érezték, hogy a 8. pontra való hivatkozás nem biztos alap, ezért 1945. április 3-án a törvény végrehajtási utasításában megalkották az úgynevezett vélelmezett ellenség⁶⁴ fogalmát. Eszerint ebbe a kategóriába tartoznak azok a személyek, akik 1944. szeptember 12-e előtt Magyarország vagy Németország területére menekültek. Az azonosítás akkor is a szeptember 12-i állapot alapján történik, ha az illető személyek közben visz-

szatértek tartózkodási helyükre.⁶⁵ Ez a paragrafus érintette a legsúlyosabban az erdélyi magyarságot, mivel a kiürítési rendelet értelmében több ezer embert kényszerítettek lakhelye elhagyására, másrészt a harcok idején is sokan elhagyták lakóhelyüket.⁶⁶ A törvény szerint ezeknek az embereknek elvették minden ingó és ingatlan vagyonát, tehát nemcsak a földjét, hanem a házat és a hozzátartozó teljes gazdasági felszerelést is.

A CASBI-kérdés a nyilvánvaló jogsérelem mellett amiatt is fontos az MNSZ számára, mivel ez nem kis mértékben a várost is érintette. És amíg a falu jelentette a legitimációs alapot, addig a városi lakosság, s főleg az értelmiség, politika-, s egyben közvélemény-formáló is.

A CASBI alá eső javakat két kategóriába lehet sorolni: a magyar állam és a magyar állampolgárságú személyek javai, illetve a román állampolgárságú, de magyar nemzetiségű személyek javai. Én csak az utóbbi kategóriába esőkkel foglalkozom, illetve azzal, hogy az MNSZ mit tett ezeknek a javaknak a feloldásáért.

Pontos adatok nincsenek arról, hogy hány erdélyi magyar nemzetiségű személyt érintett a törvény, becslések szerint körülbelül 30–35 személyt minősítettek vélelmezett ellenségnek, vagyonuk értékét még felbecsülni sem lehet.⁶⁷

Forrás hiányában⁶⁸ nehéz pontosan megállapítani, hogy az általam vizsgált két megyében hány személyre vonatkozott a CASBI-törvény. Az egyértelműen megállapítható, hogy Torda megyében sokkal nagyobb az érintettek aránya, mint Kolozs megyében. CASBI-sérelemről Kolozs megyéből csak Bánffyhunyadról van adat,⁶⁹ de biztosan más helyeken is voltak ilyen esetek. Ezzel szemben Torda megyében nem ritka az olyan falu, ahol mind a három leggyakoribb és legsúlyosabb sérelem megtalálható: a földreform, a CASBI és az állampolgárság.⁷⁰ Valószínűleg amiatt sokkal magasabb a CASBI érintettek száma Torda megyében, mert Kolozsváron sikerült megakadályozni a kiürítési rendelet végrehajtását, másrészt Torda megyében zajlottak a legsúlyosabb összecsapások a háború idején.

A törvény megjelenése után megindult a küzdelem, hogy a zár alá vett vagyonokat felmentsék a törvény hatálya alól. A küzdelem két fronton zajlott, egyrészt a magyar állam küzdött saját vállalataiért, másrészt az MNSZ az erdélyi magán- és jogi személyek vagyonainak a felmentéséért.⁷¹

A hosszas tárgyalások és ígérek ellenére 1945–1946-ban az MNSZ nem ért el sok eredményt. Azonban, ahol a helyi MNSZ erélyesen kiállt az érintettek jogainak védelmében, ott képesek voltak sikereket elérni. Ezt bizonyítja a Kövendi példa, ahol 1946 májusában arról számolnak be, hogy hosszas kitartó munkával és elszántsággal sikerült az Észak-Erdélyből visszatértek vagyonát megmenteni, így a faluban semmilyen CASBI-sérelem nem

történt.⁷² Ugyanekkor az is megfigyelhető, hogy nem mindenhol foglalják le az érintettek ingóságait, tehát a visszatértek továbbra is lakhatnak házaikban. 1946 februárjában Kerenden arról számolnak be, hogy az érintettek vagyona nincs lefoglalva,⁷³ míg ugyanebben a hónapban Aranyosegerbegről azt jelentik, hogy az érintettek vagyona 20 esetben zár alá van véve.⁷⁴

Az MNSZ megyei jogügyi bizottság is foglalkozott az ügyekkel. 1946 februárjában a Torda megyei jogügyi bizottság arról számol be, hogy bizonyos sikereket értek el, ennek ellenére a CASBI-ügyekkel foglalkozó bizottságot továbbra is a sovínizmus jellemzi. Azt is sérelmezik a bizottsággal kapcsolatban, hogy az nem tájékoztatja a lefolytatott ügyekről az MNSZ-t, csak a statisztikailag feldolgozott ügyekről értesítik őket. Arra kéri a főispánt, hogy a további tárgyalásokról ezentúl értesítsék az MNSZ-t is, és az érintetteket szembesítsék a felhozott vádakkal.⁷⁵

Egy hónappal később arról számolt be a megyei jogügyi bizottság elnöke, hogy a letárgyalt ügyek 20%-át kedvezően ítélték meg. A megyei MNSZ végrehajtó bizottsága kérte a jogügyi bizottságot, hogy beadványban folya-
modjon az elutasított ügyek újratárgyalásáért.⁷⁶

Végül 1946 május elején Simon Oeriu, a Román Összekötő Bizottság elnöke nyilatkozatot tesz közzé, amely szerint a Szovjetunió az úgynevezett abszontisták és távollevők⁷⁷ vagyonát teljes egészében átadta a román kormánynak. Akik a személyi lapjuk – az MNSZ által kitöltött jegyzék az illető demokratikus múltjáról – alapján jogosultak voltak rá, visszakaphatták javaikat. A részvények és vállalatok azonban továbbra is állami felügyelet alatt maradtak.⁷⁸ Ez azt jelentette, hogy azon személyek, akik bizonyítani tudták demokratikus magatartásukat és azt, hogy nem működtek együtt a fasiszta hatóságokkal, visszakaphatták vagyonukat. A demokratikus magatartást azal lehetett bizonyítani, ha egy demokratikus szervezet – például az MNSZ – erről egy nyilatkozatot adott ki. Tehát az MNSZ adott esetben döntő szerephez jutott, ugyanis tőle függött, hogy valaki visszakapja-e a vagyonát. Azonban ez nem jelentette az automatikus visszaszolgáltatást, mivel az MNSZ nyilatkozata csak ajánló jellegű volt. Az erre vonatkozó törvény 1946-ban jelent meg.⁷⁹

Ezek után megkezdődött a nyilatkozatok begyűjtése. Ezt a megyei szervezet állította ki a helyi szervezetek ajánlása alapján. Erről 1946. május 26-án Gáll Miklós, a jogügyi bizottság elnöke tájékoztatta a szervezetet. Ugyanakkor arról is beszámolt, hogy a megyei főnökség visszautasította azt a beadványt, hogy tárgyalják újra az elutasított beadványokat.⁸⁰

Az esetek többségében a helyi szervezet javasolta az érintett személy felmentését, de ez nem minden esetben történt meg. Gerendkeresztúron a megyei

kiküldött jelenlétében tárgyalták a CASBI-érintettek ügyét. A megyei kiküldött felszólította a helyi vezetést, hogy minden érintett ügyét külön vizsgálják meg, és a döntés feleljen meg a valóságnak. A helyi szervezet vezetője javasolta minden érintett felmentését, mivel egyikük sem volt önkéntes katona, nem harcolt az egyesült nemzetek ellen, semmilyen bűntényt vagy antidemokratikus magatartást nem követett el.⁸¹ Marosludason a helyi szervezet a 135 érintett közül 12-t kedvezően, 42-t elutasítván, a többit pedig semlegesén véleményezte.⁸² Az elutasítást amiatt hozták, mert az érintettek katonaszökevények voltak, vagy a kiürítéskor elhagyták a falut, illetve nem tértek vissza Észak-Erdélyből.⁸³

Szembetűnő a magyarlónai eset. Itt is a megyei kiküldött Csepel Ferenc jelenlétében zajlott az érintettek ügyének tárgyalása. A helyi szervezet itt is mindenki felmentését javasolta, ám az érintettek között olyan is volt, aki a román csapatokkal egészen Bécsig harcolt, illetve olyanok is, akik a Szovjetunióba vannak deportálva.⁸⁴ Tehát mindenkivel szemben érvényesítették a rendeletet, aki a törvény megszületésekor nem tartózkodott a lakóhelyén, s nem vették figyelembe külön-külön ennek az okát. Így a deportáltak és a hadseregben harcolók is felkerültek a listára.

A végrehajtási utasításnak megfelelően azonban az ügyek intézése nem ment gyorsan. Ezért a megyei jogügyi bizottság az 1947-es év nagy részében is kénytelen a CASBI érintettek felmentéséét közbenjárni. A gyűléseken rendszeresen beszámolnak a tárgyalások menetéről, azonban az eddigiekkel ellentétben nem közölnek konkrét adatokat, így nem lehet megállapítani az ügyek számát. Csak annyit közölnek, hogy a tárgyalások folyamatosan zajlanak, és több érintettet is felmentettek.

1947. szeptember 7-én egy közgyűlésen bejelentik, hogy a földreformhoz hasonlóan a CASBI-ügyek is megoldódtak, s az esetek 99%-a felmentéssel végződött.⁸⁵ Ettől kezdve az ügyet lezártnak tekintették, s többet nem foglalkoztak vele.

A CASBI ügyekből megállapítható, hogy az MNSZ itt is megpróbálta érdekképviselési feladatát ellátni, és segített az érintetteknek mind a kérények kitöltésénél, mind a tárgyalások alkalmával. Azonban a felmentések nemcsak az ezzel foglalkozó bizottság ítéletétől függtek, hanem attól, is hogy az MNSZ megadja-e a demokratikus magatartást bizonyító igazolást. Az esetek többségében ezt megadták, de előfordult az is, hogy arra hivatkozva, hogy katonaszökevény vagy nem tért vissza, nem adták meg. Az esetekkel kapcsolatban az is feltűnő, hogy nem vették figyelembe a távollét okát, így a deportáltak is felkerültek a listára. Az MNSZ-iratok alapján az ügyek döntő többsége felmentéssel végződött, azonban ezeket az információkat nem lehet ellenőrizni.

Állampolgárság

Az erdélyi magyarságot érintő újabb sérelmet az állampolgárság kérdése jelenti. Ez a kérdés részben összekapcsolódik a CASBI-ügyekkel, ugyanis az úgynevezett eltávozottak kategóriájába tartozók nemcsak az ingóságaikat vesztették el, hanem az állampolgárságukat is. Ugyanakkor ezt a sérelmet az MNSZ munkájának köszönhetően teljesen megoldották 1948-ra. Ez amatt is sikerülhetett a szövetségnek, mivel az RKP-nek is érdeke volt, hogy a magyarok felkerüljenek a választási listára, mivel legbiztosabb szavazóbázisuknak tekintették a magyarságot. Akinek nem volt állampolgársága, az értelemszerűen szavazati joggal sem rendelkezett.

Az első világháborút követően 1924-ben fogadták el az első állampolgársági törvényt Romániában. Ennek értelmében román állampolgár az, aki 1918. december 1-én állandó lakhellyel rendelkezett, és nem optált idegen állampolgárságért. Emiatt az állampolgársági névjegyzékből megközelítőleg 200–250 000 magyar maradt ki.⁸⁶ A két világháború közötti évek azzal teltek, hogy az OMP igyekezett elérni azt, hogy a magyarok megkapják az állampolgárságukat. Ez mindig fontos kitételként szerepelt a különböző pártokkal kötött paktumokban is.

Romániában a fegyverszünet után ismét visszaállt az 1940 előtti joghelyzet, vagyis továbbra is állampolgársággal rendelkeztek azok a személyek, akiknek addig is megvolt az. Az 1945. április 4-én elfogadott törvény kizárta az állampolgárságból azokat az észak-erdélyi lakosokat, akik 1940. augusztus 30-a után idegen állampolgárságért folyamodtak, vagy Romániával szembenálló állam hadseregében szolgáltak. A törvény tehát továbbra is kizárta azokat, akiknek eddig nem volt állampolgársága, és további százeket, ugyanis 1940–1944 között többen folyamodtak a magyar állampolgárságért, mivel az az elhelyezkedés és gazdasági érvényesülés előfeltétele volt, emellett a magyar hadseregben is sokan szolgáltak.⁸⁷

Azonban az állampolgársági törvényt – ami csak Észak-Erdélyre vonatkozott – Dél-Erdélyben is alkalmazták. Erről számol be a Torda megyei jogügyi bizottság. Eszerint a szindi, aranyosegerbegyi és aranyosgyéresi eljáró alkalmazza a törvényt, s erre hivatkozva több lakost törölt az állampolgársági listáról.⁸⁸

Az 1945 augusztusában megjelent végrehajtási utasítás szerint elveszíti állampolgárságát az, aki önként elmenekült. Azonban nagyon nehéz bizonyítani azt, hogy ki menekült el önként és ki hatósági kényszer miatt. Pătrășcanu októberi rendelte értelmében, aki elveszíti állampolgárságát, annak vagyónát CASBI alá veszik.⁸⁹

A Torda megyei jogügyi bizottság beszámolója szerint az állampolgársági kérdés a megyében a legsúlyosabb, mivel a harcok következtében innen menekültek el a legtöbben.⁹⁰ Ugyancsak állampolgársági sérelemről számol be az aranyospojáni szervezet, az érintetteknek amellet, hogy elveszítették állampolgárságukat, a vagyonukat is zár alá vették.⁹¹

Az MNSZ közbenjárására 1945 decemberében módosították az állampolgársági törvényt. Eszerint a Dél-Erdélyből elmenekültek miután közkegyelemben részesültek, visszakaphatják állampolgárságukat, az észak-erdélyiek viszont nem veszítik el állampolgárságukat, amiért idegen állampolgárságért folyamodtak. A módosítás ellenére azonban a gyakorlatban továbbra is folyt a jogi diszkrimináció. 1946 márciusában a Torda megyei végrehajtó bizottság kérte a CASBI-hivatalt, hogy küldje át azoknak a listáknak a másolatát, amelyeken tordai lakosok magyar állampolgárokként szerepelnek.⁹² Tehát a módosítás ellenére Tordán még mindig nem rendezték az állampolgársági kérdést.

A módosítás, illetve annak ellenére, hogy az RKP-nak is érdekében állt a magyaroknak megadni az állampolgárságot, nem tudták azt mindenhol megoldani, s a választások előtt előtérbe került a kérdés. 1946 augusztusában arról számolnak be Harasztosról, hogy egy bizottság felülvizsgálta a választási névjegyzéket, és annak ellenére törölt abból 70 embert, hogy azok megkapták az állampolgárságukat.⁹³

Az MNSZ szorgalmazása ellenére azonban a kérdést csak a békeszerződés megkötése után rendezték véglegesen. 1948-ban többszöri módosítás után arról rendelkeztek, hogy az állampolgárságot leszámazással is meg lehet kapni, vagyis: ha valakinek a szüleje román állampolgár volt, a gyermeke is megkapja azt.⁹⁴

Az állampolgárság kérdése is érintette a magyarságot, ám ezek a sérelmek eltörpültek a föld- és CASBI-sérelem mellett. Az MNSZ ebben az esetben is igyekezett közbenjárni, azonban a többi sérelemhez hasonlóan itt is csak kisebb módosításokat tudott elérni. A kérdést ugyan rendezik, de csak a békeszerződés aláírását követően, s ebben közrejátszott az is, hogy az MNSZ és az RKP érdeke egybeesett, ugyanis mindkettőnek érdeke volt az, hogy a magyarság állampolgársághoz, s ezáltal szavazati joghoz jusson.

Összegzés

Összegzésképpen megállapítható, hogy a magyar lakosság nem az MNSZ politikai irányvonalával értett egyet – lásd a vásárhelyi nyilatkozat fogadtatását –, hanem egy magyar érdekvédelmi szervezethez csatlakozott. Emiatt főleg a gazdasági és a jogi bizottság munkáját követte nyomon, mivel

ezek voltak azok a fórumok, amelyek begyűjtötték a sérelmi ügyeket is, és eljártak azok megoldása érdekében.

Ugyanakkor a román politikai élet is arra kényszerítette a magyarságot, hogy az MNSZ-ben lássa az egyetlen lehetséges módot a sérelmeik orvoslására, mivel az igazságügy-minisztériumi rendelet miatt a sérelmeket nem lehetett jogi úton megtámadni. Ezért az ügyeket politikai téren igyekeztek rendezni, ehhez viszont szükség volt egy szervezetre, amely képviseli a magyarság érdekeit, és ezzel egy időben politikai védelmet is nyújt a tagjainak.

Amint ez elmaradt, mivel az MNSZ nem tudta gyorsan és hatékonyan megoldani a sérelmeket, a magyar lakosság elfordult a szervezettől. Már 1945 végén előfordul az, hogy a falusi tagság tömegesen lépett ki a szervezetből. Azonban a helyi szervezet megmaradt minden esetben – a források nem számolnak be arról, hogy valamelyik vidéki szervezet teljesen felbomlott volna –, csak nem tudtak rendszeresen üléseket tartani, és a tagsági díjat nem tudták behajtani.

Irodalom

Levéltári források

Arhivele Naționale Direcția Județeană – Cluj, Fond Comitetul Județean UPM – Cluj, 1945–1950.

Arhivele Naționale Direcția Județeană – Cluj, Fond Comitetul Județean UPM – Turda, 1945–1950.

Jakabffy Elemér Alapítvány Kéziratára – Kolozsvár, Magyar Országos Levéltár jelenkori gyűjtemény, Külügyminisztérium rezerva iratai (Vincze Gábor-hagyaték).

Szakirodalom

Bárdi Nándor: Romániai magyar kisebbségpolitikai stratégiák a két világháború között. *Regio*, 1997/2. 32–67.

Fülöp Mihály – Vincze Gábor (szerk.): *Revízió vagy autonómia? Iratok a román-magyar kapcsolatok történetéről (1945–1947)*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 1998.

Giurescu, Dinu C.: *Guvernarea Nicolae Rădescu*. Ed. All, București, 1996.

Vincze Gábor: *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1944–1953*. JATE Társadalomelméleti és Kortörténeti Gyűjtemény – TLA Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Szeged–Budapest, 1994.

Vincze Gábor: Gazdaságpolitika vagy kisebbségpolitika? Az 1945-ös romániai föld-reform a Groza-kormány kisebbségpolitikájának tükrében. *Magyar Kisebbség*, 1996/4, 182–208.

- Vincze Gábor: A romániai magyar kisebbség politikai intézményrendszere (1944–1953). *Regio*, 1997/2, 68–84.
- Vincze Gábor: A Groza-kormányt támogató Magyar Népi Szövetség. *Magyar Kisebbség*, 1998/2, 142–177.
- Vincze Gábor: *Illúziók és csalódások. Fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből*. Státus Kiadó, Csíkszereda, 1999.
- Vincze Gábor: Állampolgárság és kisebbségpolitika. *Magyar Kisebbség*, 1999/2-3, 191–196.
- Vincze Gábor: A Magyar Népi Szövetség válsága. *Magyar Kisebbség*, 1999/2-3, 398–431.
- Vincze Gábor: *Történeti kényszerpályák, kisebbségi reálpolitikák II. (Dokumentumok a romániai magyar kisebbség történetének tanulmányozásához 1944–1989)*. Jakabffy Elemér Alapítvány – Teleki László Intézet – Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2003.
- Vincze Gábor – Nagy Mihály (szerk.): *Autonomisták és centralisták. Észak-Erdély a két román bevonulás között (1944. szeptember – 1945. március)*. Pro-Print Könyvkiadó, Kolozsvár–Csíkszereda, 2004.

Jegyzetek

¹ A politikatörténeti szempont mellett azonban más szempontból is meg lehet közelíteni a kérdést, például gazdasági, illetve társadalmi szempontból. Ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy az MNSZ politikáján belül is korszakokat lehet felállítani, ami nem minden esetben esik egybe a politikatörténeti korszakhatárokkal.

² Mivel a tanulmány célja az erdélyi magyarságot 1944 után ért sérelmek, illetve a sérelmeket kezelni igyekvő MNSZ próbálkozásainak a bemutatása, ezért a fentebbi dátumokat csak irányadónak kell tekinteni a korszak jobb bemutatása érdekében.

³ Szerintem találébb ez a kifejezés, mint az eddig használt „államcsíny” megnevezés. Antonescunak és közvetlen munkatársainak letartóztatását nem követte újabb letartóztatási hullám sem a hadseregben, sem a vezető pozíciót betöltő hivatalnokok körében. Sőt a román lakosság körében a felelősségre vonás később is elmarad. Bővebben lásd Fülöp Mihály – Vincze Gábor (szerk.): *Revízió vagy autonómia? Iratok a román–magyar kapcsolatok történetéről (1945–1947)*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 1998.

⁴ Ravasz István: *Erdély ismét hadszíntér, 1944*. Petit Reál Könyvkiadó, Budapest, 2002, 15.

⁵ 1944. augusztus 23-át megelőzően az RKP illegalitásban működött. Ebből kifolyólag szinte semmilyen befolyással nem rendelkezett a politikai életben, és tagjait is körülbelül 1000 főre becsülik. Itt azonban nem akarok bővebben foglalkozni az RKP újjászerveződésével és belső harcaival.

⁶ Abban, hogy az RKP-nek sikerül már az első kormányba bekerülni, az is közrejátszik, hogy a történelmi pártok felismerik, ha a kommunisták is tagjai lesznek a kormánynak, jobb alkupozícióhoz jutnak Moszkvában.

⁷ A témára vonatkozóan bővebben lásd: Gheorghe Onișoru: *România între anii 1944-1947*. Fundația Academica Civică, București, 1999. Minderről azonban már 1944 júliusában megállapodás született, mivel a történelmi pártok taktikai okokból is szükségesnek tartották az RKP kormányba való beemelését.

⁸ Dumitru Șandru: *Jandarmerie românească din Transilvania de Nord în anii 1944-1945*. *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*. 1994. 171–172.

⁹ Hivatalos indoklás szerint a nemzetiségi jogok be nem tartása és a Maniugárdisták tevékenysége miatt utasították ki a román közigazgatást. Azonban a valódi ok az volt, hogy a szovjetek ezzel akarták zsarolni a királyt, amennyiben nem nevez ki egy baloldali kormányt, nem garantálják az Észak-Erdélybe való visszatérésüket.

¹⁰ Észak-Erdély különállására vonatkozóan bővebben lásd: Vincze Gábor – Nagy Mihály (szerk.): *Autonomisták és centralisták. Észak-Erdély a két román bevonulás között (1944. szeptember - 1945. március)*. Pro-Print Könyvkiadó, Kolozsvár–Csikszereda, 2004.

¹¹ Adatok vannak arról, hogy az MNSZ is az RKP utasítására lépett ismét a nyilvánosság elé, és kezdte meg a szervezőmunkát.

¹² Lásd a dél-erdélyi magyarok internálása.

¹³ Elsősorban ennek köszönhető a Statútum elfogadása 1944 őszén.

¹⁴ A Groza-kormány kinevezését Mihály király csak Visinszkij zsarolásának engedve teszi meg. Azt, hogy mindez Moszkva érdekeinek megfelelően történt, mi sem bizonyítja jobban, mint a Groza–Sztálin táviratváltás, aminek köszönhetően a román közigazgatás visszatérhet Észak-Erdélybe. A témát bővebben lásd: Giurescu, Dinu C.: *Guvernarea Nicolae Rădescu*. Ed. All, București, 1996.

¹⁵ Mindez nem jelenti azt, hogy a magyarság döntő többsége belépett volna a pártba, mivel a magyar lakosság többsége túl baloldalinak tartotta, és kezdettől fogva alternatívaként létezett a Román Szociáldemokrata Párt Országos Magyar Bizottsága is. Mindezek ellenére azonban az MNSZ végig a magyar lakosság anyaszervezetének tekinti magát, s igyekszik irányítása alá vonni mind a kulturális, mind a gazdasági szervezeteket.

¹⁶ Nagy Csongor István: A romániai kisebbségi jog 1945–1989 közötti történetének tendenciái, különös tekintettel a romániai magyarság történetére. (I.) *Magyar Kisebbség*, 2002/2, 292–338, 295.

¹⁷ Itt főleg a szovjet közigazgatás alatt elért gyakorlati eredményekre gondolok, mint például a kétnyelvűség hivatalossá tétele a városokban.

¹⁸ Nagy Csongor István: i. m. 297.

¹⁹ A kérdést részleteiben nézve lásd: Vincze Gábor: A Magyar Népi Szövetség válsága. *Magyar Kisebbség*, 1999/2-3, 398–431.; Vincze Gábor: A Groza kormányt támogató Magyar Népi Szövetség. *Magyar Kisebbség*, 1998/2, 142–177.

²⁰ Eredményeket csak az állampolgárság terén érték el 1948-ra, de itt is csak azért, mert az RKP és az MNSZ érdeke egybeesett.

²¹ Vincze Gábor: A romániai magyar kisebbség politikai intézményrendszere (1944–1953). *Regio*, 1997/2, 68–84, 76.

²² Azonban a sok panasz miatt már 1945-ben problémák merülnek fel, mivel az MNSZ tiltakozott az ellen, hogy panaszírodának tekintsék, ahová a tagok panaszaikkal fordulnak orvoslást remélve. Igyekeztek a tagokat figyelmeztetni arra, hogy a pártnak szüksége van a beérkező panaszokra, hogy ezáltal lemérje a sérelmeket, de a megoldást ne tőle, hanem a közigazgatástól várják.

²³ *MNSZ pártsejt gyűlés*, ANDJ – Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1945, f. 134–135.

²⁴ *Szeptember havi jelentés*, ANDJ – Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1945, f. 14–15.

²⁵ *Jelentés*, ANDJ – Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1946, f. 4–5.

²⁶ Érdekes viszont, hogy míg a Torda megyei szervezet következetesen a vármegyei szervezet megnevezést használja, addig a kolozsi a megyei szervezet megnevezéssel él.

²⁷ *Jegyzőkönyv, Kolozsvár IV. kerület, 2 csoport*, ANDJ – Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1946, f. 194. Az MNSZ mentségül azt hozta fel, hogy a bukaresti néptörvényszéken románokat is ítélték már el.

²⁸ 1945-ben merül fel az a terv, miszerint a lakáskérdést úgy kell megoldani a városban, hogy kitelepítik azokat, akik 1940 augusztusa után érkeztek a városba, és nincs munkahelyük. A rendeletet végül nem hajtották végre, adatok szerint csak három családnak kellett emiatt elhagynia a várost.

²⁹ *Jegyzőkönyv Kolozs megyei VB ülés*, ANDJ – Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1945, f. 230–231.

³⁰ A román kiugrás után a román kormány internálta a dél-erdélyi magyarok jelentős részét, s csak 1946-ban számolták fel a taborokat.

³¹ *MNSZ Torda megyei nagygyűlés*, ANDJ – Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 2/1945, f. 54–55.

³² *Jegyzőkönyv Magyaroszovát, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 2/1945, f. 23.*

³³ *MNSZ VB ülés, ANDJ - Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1945, f. 400-403.*

³⁴ Vincze Gábor: Gazdaságpolitika vagy kisebbségpolitika? Az 1945-ös romániai földreform a Groza-kormány kisebbségpolitikájának tükrében. *Magyar Kisebbség, 1996/4, 182-208, 183.*

³⁵ Uo. 185. A földreform főleg a magyar egyházakat érintette, ugyanis elvesztették földbirtokaik 90%-át, és így az iskoláikat nem tudták tovább fenntartani.

³⁶ Vincze Gábor: *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1944-1953.* JATE Társadalomelméleti és Kortörténeti Gyűjtemény - TLA Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Szeged-Budapest, 1994, 27. A földtörvénnyel teljesen megfosztották földjeiktől a német kisebbséget és azokat a magyar nemzetiségű lakosokat, akik nem rendelkeztek állampolgársággal vagy Észak-Erdélybe távoztak.

³⁷ Torda megyében valószínűleg amiatt is volt jóval nagyobb az elmenekültek száma, mivel a területén zajlottak a leghevesebb összecsapások, emellett határ-megye volt, tehát csak pár kilométert kellett megtenniük ahhoz, hogy Magyarországra érjenek.

³⁸ *MNSZ pártsejt gyűlés, ANDJ - Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1945, f. 134-135.*

³⁹ *Jegyzőkönyv, bánffyhunyadi járás, ANDJ - Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1946, f. 116-117.*

⁴⁰ *Jelentés, ANDJ - Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1945, f. 24-27.*

⁴¹ *Jelentés a február-március havi működésről, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1946, f. 73.* A beszámoló is említést tesz arról, hogy Torda megyében sokkal súlyosabb a helyzet, mint Kolozs megyében.

⁴² Vincze Gábor: *Gazdaságpolitika vagy kisebbségpolitika? Id. kiad. 192.*

⁴³ *Jogügyi bizottság jelentése, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1945, f. 141-143.*

⁴⁴ *MNSZ [K]olozs megyei szervezetének működése, 1947 január-február, ANDJ - Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 2/1947, f. 132.* Mindezekre nemcsak az a magyarázat, hogy a faluban a románok voltak többségben, mivel ez csak Kolozs esetében igaz. (Az 1941-es népszámlálás szerint Kolozson 5446 román és 2423 magyar, Válaszúton 466 román és 1263 magyar, Visán 168 román és 549 magyar élt.)

⁴⁵ *Jelentés Kolozs, ANDJ - Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1945, f. 1.*

⁴⁶ *Kolozs, évi közgyűlés, ANDJ - Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1946, f. 11.*

⁴⁷ *Jegyzőkönyv, Válaszút, ANDJ - Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1946, f. 157.* Az átszervezés ellenére a kérés nem oldódik meg, mivel még 1947-ben is a megyében az egyik legsérelmesebb ügyként tartják számon.

⁴⁸ *Július havi jelentés, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1946, f. 129.*

⁴⁹ *Jegyzőkönyv, Torda megyei VB ülés, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1946, f. 206-209.*

⁵⁰ *Jegyzőkönyv, Torda megyei VB ülés, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1946, f. 209-211.*

⁵¹ *Jegyzőkönyv, Torda megyei VB ülés, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1946, f. 212-217.*

⁵² Vincze Gábor: *Gazdaságpolitika vagy kisebbségpolitika?* Id. kiad. 195.

⁵³ Vincze Gábor: *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1944-1953.* Id. kiad. 46.

⁵⁴ *Jegyzőkönyv, Torda megyei VB ülés, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1946, f. 274-276.*

⁵⁵ A földsérelmek orvoslásáról valószínűleg azért mond le az MNSZ, mivel 1947-re az osztályharc kibontakoztatása miatt ez már nem nemzeti kérdésként jelentkezik.

⁵⁶ *Gazdasági bizottság február havi működése, ANDJ - Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1948, f. 25.*

⁵⁷ *Jelentés a gazdasági bizottság január havi működéséről, ANDJ - Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1948, f. 17.*

⁵⁸ *Jelentés a gazdasági bizottság április havi működéséről, ANDJ - Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1948, f. 35.*

⁵⁹ *Beszámoló Marosludas, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1946, f. 202-204.*

⁶⁰ *Jelentés a gazdasági bizottság december havi működéséről, ANDJ - Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1946, f. 11.*

⁶¹ Casa de Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice (CASBI), magyarul Ellenséges javakat kezelő és Felügyelő Pénztár.

⁶² A fegyverszünet 8. pontja: „A román kormány és főparancsnokság kötelezi magát, hogy nem engedélyezi Németország, Magyarország, vagy ezek állampolgárai, vagy ezek területén, vagy az általuk elfoglalt területeken lakhellyel bírók tulajdonát képező bármilyen természetű vagyonnak (beleértve értéktárgyakat és pénzt is) a szövetséges (szovjet) főparancsnokság engedélye nélkül történő kivitelét vagy kisajátítását. A román kormány és főparancsnokság ezeket a vagyontárgyakat a szövetséges (szovjet) főparancsnokság engedélye nélkül történő kitételek mellett fogja megőrizni.” A fegyverszünet teljes szövegét lásd *Orosz-román fegyverszüneti egyezmény.* Józsa Béla Atheneum Kiadása, Kolozsvár, 1945.

⁶³ Vincze Gábor: *Magyar vagyon román kézen.* In uő: *Illúziók és csalódások. Fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből.* Státus Kiadó, Csíkszereda, 1999, 111. A román kormány azonban a fegyverszünetben vállalt kötelezettségét félreértelmezte, mivel a törvény megjelenése idején Magyarország

már nem számított ellenséges államnak. A törvény valódi célja tehát a magyar vagyon kisajátítása volt.

⁶⁴ Román megfelelője: inamici prezumați.

⁶⁵ Vincze Gábor: Magyar vagyon román kézen. Id. kiad. 112. A törvény jó példa arra, hogy a magyarbarátnak titulált és az MNSZ által támogatott Groza-kormány idején is fogadtak el magyarok ellen irányuló törvényt.

⁶⁶ A kiűritési rendelet főleg a székely megyéket érintette, innen korabeli források szerint 300 000 ezer ember „hiányzott” 1944 őszén, a harcok elől pedig főleg Torda és Arad megyéből menekült el a lakosság.

⁶⁷ Vincze Gábor: Magyar vagyon román kézen. Id. kiad. 114 o. Ezenkívül a törvény körülbelül 203 magyar vállalatot érintett, alaptőkéjüket 80 millió dollárra becsülték.

⁶⁸ A Kolozsvári Állami Levéltárban található Kolozs és Torda megyei CASBI-ügylek egy része ugyanis nem kutatható.

⁶⁹ *Jelentés*, ANDJ – Cluj, Fond 26 UPM Cluj, Dos. 1/1945, f. 16–18.

⁷⁰ *Jelentés Aranyosegerbegyről*, ANDJ – Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1945, f. 9.

⁷¹ A szövetség azonban elsődleges feladatának a kisemberek vagyonának a felmentését tűzte ki, talán azért is, mert ezt könnyebben elérhetőnek tartották, s a tagságot is ez érintette a leginkább.

⁷² *Jelentés Kövend*, ANDJ – Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1946, f. 83–84. Mindehhez azonban az is hozzájárult, hogy Kövend túlnyomó többségben magyarok lakta település volt, az 1941-es népszámlálás szerint 61 román és 841 magyar élt a faluban.

⁷³ *Jelentés Kerend*, ANDJ – Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1946, f. 57–58.

⁷⁴ *Jelentés Aranyosegerbegy*, ANDJ – Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1946, f. 111. Ez azonban nem jelent minden esetben egyet a tulajdon kisajátításával, ugyanis több esetben is az eredeti tulajdonost nevezték ki gondnoknak.

⁷⁵ *Jegyzőkönyv, Torda megyei VB ülés*, ANDJ – Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1946, f. 209–211.

⁷⁶ *Jegyzőkönyv, Torda megyei VB ülés*, ANDJ – Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1946, f. 218–220. Ezen az ülésen döntöttek el azt is, hogy pénzügyi alapot hoznak létre a CASBI-érintettektől „megajánlás” címén beszedett összegből.

⁷⁷ Abszentistának számított az a személy, aki együttműködött a fasiszta hatóságokkal, és távollévőnek az, aki 1944. szeptember 12. előtt elhagyta a lakóhelyét.

⁷⁸ Vincze Gábor: Magyar vagyon román kézen. Id. kiad. 115.

⁷⁹ Uo. 116. A törvényről szóló utasításban azonban az is szerepel, hogy a felszabadítási eljárás lehetőleg hosszadalmas és komplikált legyen.

⁸⁰ *Jegyzőkönyv, Torda megyei VB ülés, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1946, f. 234–237.*

⁸¹ *Jelentés Gerendkeresztúr, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1946, f. 32–34.*

⁸² A forrásokból nem derül ki, hogy a bizottság mit ért semleges véleményezés alatt, és azt sem lehet tudni, mi lett az így minősítettek vagyonaival a továbbiakban.

⁸³ *Beszámoló Marosludas, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1946, f. 202–204.*

⁸⁴ *Jegyzőkönyv, Magyarlóna, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 3/1946, f. 26–27. A jegyzőkönyvből az is kiderül, hogy az érintettek házait és ingóságait ebben az esetben sem vették zár alá.*

⁸⁵ *Titkári jelentés a tisztújító közgyűlésről, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 1/1947, f. 245–247.*

⁸⁶ Vincze Gábor: Állampolgárság és kisebbségpolitika. *Magyar Kisebbség, 1999/2–3, 191–196, 191. Az állampolgárság állandó lakhelyhez való kötése belefoglaltatott a trianoni békeszerződésbe is.*

⁸⁷ Uo. 192.

⁸⁸ *Jogügyi bizottság jelentése, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 2/1945, f. 143. Ez újabb jellemző eset, amikor is lehetőség van a különböző értelmezésekre, s a helyi közigazgatás dönti el, ki jogosult az állampolgárságra.*

⁸⁹ Vincze Gábor: Állampolgárság és kisebbségpolitika. Id. kiad. 194.

⁹⁰ *Jogügyi bizottság jelentése, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 2/1945, f. 143.*

⁹¹ *Jelentés Aranyospoján, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 3/1946, f. 55–56. A jegyzőkönyvből az is kiderült, hogy az eltávozottak 90%-a már vissza is tért.*

⁹² *Jegyzőkönyv, Torda megyei VB ülés, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 3/1946, f. 212–217. A jegyzőkönyv szerint a listán 150–200 személy szerepel. Ebből is képet alkothatunk az elmenekültek számának nagyságáról.*

⁹³ *Jelentés Harasztos, ANDJ - Cluj, Fond 28 UPM Turda, Dos. 3/1946, f. 90. A 70 érintett Észak-Erdélybe menekült a harcok idején.*

⁹⁴ Vincze Gábor: Állampolgárság és kisebbségpolitika. Id. kiad. 197.